

ADAPTACJA PRZEWODU POKARMOWEGO SZCZURÓW DO DIET O RÓŻNYM POZIOMIE WŁÓKNA SUROWEGO

J. BARTNIK, E. CZARNOWSKA

Instytut Żywności i Żywienia w Warszawie

W poprzednich badaniach nad wartością odżywczą żyta i jego przetworów stwierdziliśmy wyraźny wpływ poziomu włókna surowego w diecie na długość i ciężar poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego szczurów. Przy przyjęciu za podstawę tego samego ciężaru ciała zwierząt stwierdziliśmy np., że szczury trzymane przez dwa pokolenia na diecie doświadczalnej z dodatkiem mąki razowej miały przewód pokarmowy rozbudowany silniej o około 5%, a na diecie z dodatkiem otrąb o około 20%, niż analogiczne zwierzęta trzymane na diecie z dodatkiem mąki jasnej.

Ponadto znaleźliśmy, że szczury zaadaptowane do diety o zawartości włókna surowego około 2% trawiły suchą masę tej diety o około 10% lepiej, a białko i tłuszcz o 25 do 30% lepiej, niż szczury wychowane i trzymane uprzednio na diecie o dwukrotnie niższej zawartości włókna.

Wyniki powyższe wydawały się być zachęcające do dalszych badań, szczególnie że zagadnienie adaptacji przewodu pokarmowego zwierząt do sposobu ich żywienia jest również przedmiotem badań w innych ośrodkach naukowych, np. prace badaczy czechosłowackich nad przerywanym głodzeniem szczurów. Potwierdzenie poprzednich wyników i bliższe oświetlenie zaobserwowanego zjawiska może mieć również znaczenie praktyczne, gdyż może wskazywać na możliwość występowania analogicznego zjawiska także i u ludzi żywiących się stale racjami pokarmowymi o różnej zawartości włókna surowego. Sprawa ta wydaje się tym ważniejsza, że w przypadku produktów zbożowych wyższej zawartości włókna towarzyszy znacznie wyższa wartość odżywcza związana z wyższą zawartością białka, niektórych witamin i składników mineralnych w tych produktach. Podobnie wraz z podwyższeniem spożycia warzyw, których dotychczas spożywamy zaledwie $\frac{1}{3}$ w stosunku do

zalecanych norm fizjologicznych, wzrosnie również spożycie włókna surowego.

Niniejsza praca została zaplanowana na 15 grupach szczurów odsadzonych, o wyjściowym ciężarze ciała około 50 g, po sześć samców i sześć samic w grupie. Poszczególne grupy szczurów zabijano i badano w różnych okresach ich życia, wahających się od 6 do około 60 tygodni doświadczenia.

W pierwszym etapie doświadczeń zastosowano trzy diety różniące się poziomem włókna surowego, którego zawartość w suchej masie wynosiła odpowiednio 0,7, 1,8 i 2,9%. W drugim etapie wprowadzono dodatkowo czwartą dietę o poziomie tego składnika około 4%. Wszystkie cztery diety oparto na tej samej pełnowartościowej diecie podstawowej, do której dodawano jasną mąkę pszenną lub otręby pszenne w takich proporcjach, aby wypadkowa zawartość włókna w każdej z diet końcowych odpowiadała założeniom doświadczalnym. Jak z powyższego wynika, żadna z zastosowanych przez nas diet pod względem zawartości włókna nie odbiegała wyraźnie od warunków fizjologicznych dla szczura. Należy tu nadmienić, że niektórzy badacze stosowali w swych pracach, prowadzonych także na szczurach, diety zawierające do 30% włókna surowego, co wkraczało już w granice fizjopatologii.

Jako mierniki badanej adaptacji przewodu pokarmowego zastosowaliśmy: a) oznaczenia strawności poszczególnych diet w różnych okresach życia szczurów oraz w różnym czasie po zamianie diet tym samym szczurom; b) badanie około 30 parametrów po dekapitacji zwierząt. Należały tu m. in. pomiary długości i ciężaru poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego, ich wytrzymałości na rozciąganie wzdłuż, pH treści, aktywność poszczególnych enzymów trawiennych itd.

Mimo że część doświadczeń jest jeszcze w toku, zgromadziliśmy sporo wyników oświetlających badane zagadnienie.

Stwierdziliśmy np., że długość jelita cienkiego, wyrażona na 100 g ciężaru ciała zwierząt, u szczurów trzymanyh w ciągu 36 tygodni na diecie o zawartości 2,9% włókna była o około 6% większa, a jelita grubego o około 20% większa, niż u szczurów żywnionych dietami o niższych poziomach tego składnika.

W miarę wzrostu poziomu włókna w diecie z 0,7 do 2,9% wzrastał również ciężar jelita cienkiego szczurów o około 14%, a jelita ślepego o ponad 20%.

Wyniki te są na ogół zgodne z otrzymanymi poprzednio przy żywieniu szczurów dietami zawierającymi mąki żytnie.

Jeżeli chodzi o wpływ poziomu włókna w diecie na aktywność niektórych enzymów trawiennych, to najniższą aktywność czterech ba-

danych enzymów jelitowych wykazały szczury żywione dietą o najniższym poziomie włókna (0,7%). Pozostałe obie grupy szczurów miały aktywność sacharazy i amylazy bardzo zbliżoną i o około 15—18% wyższą niż grupa pierwsza. Natomiast aktywność proteaz i lipaz jelitowych była najwyższa u szczurów z umiarkowaną zawartością włókna w diecie: aktywność proteaz u tych szczurów była wyższa o około 20% niż u zwierząt z diety niskobłonnikowej i o około 12% wyższa niż na diecie wysokobłonnikowej, a lipazy odpowiednio o około 55 i 16% wyższa.

Niezależnie od różnic w aktywności enzymatycznej całego jelita pomiędzy grupami szczurów doświadczalnych, stwierdzono również pewien wpływ badanego czynnika na procentowy udział tej aktywności pomiędzy pierwszą a drugą połową jelita cienkiego. Wpływ ten wystąpił najwyraźniej w przypadku lipazy, której aktywność w pierwszej połowie jelita cienkiego u szczurów żywionych dietą niskobłonnikową wynosiła około 70%, podczas gdy u pozostałych grup poniżej 60% w stosunku do aktywności całego jelita. Wskazuje to na fakt, że w miarę wzrastania poziomu włókna surowego w diecie, zwiększał się stosunkowy udział drugiej połowy jelita cienkiego w procesach trawiennych.

* * *

W świetle przedstawionych oraz pozostałych wyników nasuwa się ogólny wniosek, że diety o różnym poziomie włókna surowego mają wpływ zarówno na morfologię jak i funkcje przewodu pokarmowego. Korzystny wpływ umiarkowanego poziomu włókna w diecie na aktywność enzymów trawiennych oraz związaną z nią lepszą strawność, a więc wyzyskanie tej diety przez organizm, może mieć duże znaczenie praktyczne. Wyniki naszych badań nie tylko potwierdzają zalecenia fizjologów-żywniowców dotyczące spożywania pewnych ilości włókna surowego w racjach pokarmowych, ale dorzucają ponadto nieco światła na sposób działania tego składnika na przewód pokarmowy. Jest to i o tyle jeszcze ważne, że węglowodanom poświęca się obecnie coraz więcej uwagi w badaniach fizjologiczno-żywniowych, a włókno surowe jako składnik pokarmowy wykazuje swoistość biologiczną.

DYSKUSJA

Prof. dr E. Pijanowski, SGGW, Warszawa

Czy termin „błonnik” przyjmowany był jako tzw. włókno surowe czy też jako czysty błonnik? Jaką metodą był on oznaczany, czy np. metodą Henneberga i Stohmanna, czy Königa czy może Holaka? Zależnie od tego pewne grupy polisacharydów mogą być eliminowane, zwłaszcza jeśli chodzi o pentozany i ligniny.

Prof. dr J. Janicki, WSR, Poznań

Interesuje mnie czy istniała możliwość koprofagii w przypadku doświadczeń ze szczurami. Wydaje się ponadto, że więcej mówiącym źródłem błonnika byłaby czysta celuloza. Z otrębami wprowadza się przecież cały szereg ważnych substancji, których wpływ powinien być zrównoważony w doświadczeniach kontrolnych. I tak otręby zawierają cały szereg kationów, głównie magnez, który aktywuje enzymy lipolityczne. Występuje w nich w pokaźnych ilościach fityna, stanowiąca źródło fosforu i inozytolu wpływającego na ruch robaczkowy jelit. Otręby stanowią bogate źródło witamin i wysokowartościowego białka. Czy wszystkie te czynniki były brane pod uwagę w doświadczeniach kontrolnych?

Dr J. Bartnik, Instytut Żywności i Żywienia, Warszawa

W odpowiedzi panu profesorowi Pijanowskiemu pragnąłbym wyjaśnić, że błonnik oznaczaliśmy metodą Scharrera-Kürschnera z zastosowaniem mieszaniny kwasów octowego, azotowego i trójchlorooctowego, czyli wyodrębniona frakcja włókna surowego stanowiła stosunkowo czysty błonnik, wolny od ligniny.

Jeżeli chodzi o sprawy poruszone przez pana profesora Janickiego, to braliśmy je pod uwagę w trakcie prowadzenia badań. Rzecz jasna trudno je było uwzględnić w pełni, ponieważ zastosowane przez nas diety nie były syntetyczne, lecz złożone z naturalnych produktów spożywczych. W doświadczeniach świadomie nie używaliśmy jakiejś wyodrębnionej frakcji włókna surowego, jak to czyniło wielu badaczy, którzy dodawali do diet do kilkudziesięciu procent mączki celulozowej, o czym wspomniałem w referacie. Nam chodziło o zbadanie wpływu włókna strukturalnego zawartego w badanych produktach. Wzięliśmy również pod uwagę, że otręby obok włókna zawierają duże ilości składników mineralnych, przy czym stosunek wapnia do fosforu jest w nich szczególnie niekorzystny, a duże część obu tych składników występuje w postaci fitynianów; w poprzednich badaniach wykazaliśmy, że stosunek wapnia do fosforu w otrębach może wynosić nawet jak 1:20. Z tych względów do diety podstawowej dodawaliśmy mieszankę składników mineralnych, zakładając, że w przypadku mąki jasnej pewne niedobory składników mineralnych zostaną uzupełnione, a w przypadku otrąb — straty spowodowane przez związki fitynowe także zostaną w dużym stopniu wyrównane. Co się tyczy białka, to przed przystąpieniem do badań zasadniczych przeprowadziliśmy doświadczenia wstępne nad strawnością białka zarówno mąki jak i otrąb. Na podstawie wyników tych wstępnych doświadczeń dodatek mąki i otrąb do diet doświadczalnych został ustalony pod kątem sporządzania diet o jednakowym poziomie białka strawnego.